

A földrajzi térszemlélet kialakítása – meseföldrajz

Bevezetés

A népmesék adott földrajzi környezetben születnek, így magukon viselik a népek, a tájak és a gazdasági körülmények jellegzetességeit. Minden mese egy náció sajátos mentalitásából, szellemiségéből, kultúrájából származik, így egy-egy motívumon tükröződik egy nemzet gazdasági-társadalmi rendje, geográfiai helyzete, kulturális fejlettségi szintje.

A meseföldrajz újszerű tudomány lehet a földrajztudomány összetett rendszerében, azon belül is leginkább társadalom földrajzi elem, mely a kulturális földrajz tárházát bővítheti. A meseföldrajz összekötő kapocs lehet a humán tudományokkal. További lehetőségeit az adja, hogy a mese világképformáló, így a kompetencia alapú nevelés során, a gyermekkor fogékonyabb szakaszában – óvodás, illetve kisiskolás korban – a történetek segítségével közelebb lehet hozni a számukra a földrajzot.

A földrajz fogalma és tárgya

A geográfia tartalmának, fogalomkörének meghatározása előtt fontos, hogy tisztázzuk a kifejezés jelentését. E tudományterületben kettősség figyelhető meg, miszerint a földrajz természet- és társadalomtudomány is egyben. Mára szerencsére a geográfia berkein belül is egyre inkább teret nyer a földrajzról alkotott azon szemlélet, mely egységesnek tartja, ugyanakkor Janus-arcú tudományként definiálja azt.¹

A földrajz hármasságban szerepelhet az életünkben. Először tantárgyként (környezetismeret, természetismeret, földrajz), később szakként, majd tudományként találkozhatunk vele. A geográfiai vizsgálatok tárgya – a földrajzi burok – mást és mást jelentett a különböző korok embereinek, tudósainak. Az ókorban az oikuméné (ismert világ) még szűkre szabott volt, egy-egy kisebb területnél – ország, régió – nem jelentett többet. Az antik világ ismeretei óta azonban kiter-

---

¹ Trócsányi András és Tóth József, *A magyarság kulturális földrajza II.* (Pécs, Pro Pannónia Kiadó Alapítvány), 356.

jedt a földrajzi elemzések kategóriája, hiszen akkor csak két dimenzióban kutakodtak, ma pedig a Föld középpontjától a Naprendszeren túli területek vizsgálatát is felöleli e tudomány, így ezek tanulmányozásával a geográfikum számos ága és ágazata foglalkozik. Összességében elmondható, hogy a földrajzi tér olyan terület, amelyben mind a természeti, mind a társadalmi törvényszerűségek érvényre jutnak.²

A népmesék kapcsolatrendszerei

A tetraéder modell értelmében a földrajzi tér természeti, társadalmi, gazdasági, infrastrukturális egységekből épül fel, jellegzetességét e szférák dinamikus együttléte, kölcsönhatás-mechanizmusa adja. A Földön bármely területet vesszük górcső alá, e négy elem különféle sajátosságokat hordoz magán. A teret jelenlétével, mindennapi tevékenységével befolyásolja, változtatja az ember, ugyanakkor a környezet is befolyással bír az emberi civilizációra, kultúrára, vallásra és a népi alkotásokra is.³

Az ember a természetben és/vagy a természetből él, ez alapvetően meghatározza gazdasági tevékenységét, társadalmi fejlettségét, infrastrukturális helyzetét. Ha egy népcsoport adottságait tekintve főként agrártevékenységből, pásztorkodásból él, ebből következően a társadalom meghatározó rétege a parasztság lesz, amely főként a falusias tér domináns létét eredményezi. Azokon a területeken, ahol a tenger jelenléte is adott, már kereskedelemmel is tudnak foglalkozni, egészen más következményekkel jár. A környezet meghatározza a jövedelemviszonyokat is, így ettől függően egy nemzet társadalmi-gazdasági, kulturális fejlettségi szintjét.

Természetesen a róluk szóló, saját köreikben születő történetek nem tudnak beszámolni másról, csupán mindennapi életükről, annak viszontagságairól.

Tér a népmesékben

Különböző koroknak és népeknek sajátos, de nem feltétlenül egyedi motívumokkal bíró népmesék felelnek meg. A mesék meghatározott körülmények között játszódnak, ez egyaránt jelentheti a fentebb már említett szférák bármelyikét. A történetek és a tér kapcsolatának egyik legszembetűnőbb oldala a környezet hatása a népek meséinek keletkezésére. Az egyes társadalmak, így kulturális adottságaik is hozzárendelhetők egyfajta életformához, amely jelentősen függ a geográfiai tértől is.

² Ibid 356.

³ Tóth József, „A településhálózat és a környezet kölcsönhatásának néhány elméleti és gyakorlati kérdése,” *Földrajzi Értesítő* (1981): 267-292.

A népmesékben fellelhető természeti környezet megjelenítése két alapvető típusba sorolható: az egyik, amikor a mesebeli színtereket érdemes keresni a térképeken, munkánk nem lesz hiábavaló, a másik esetben eredménytelenül kutakodnánk. Az európai népmesék esetében a helyszínek nem vagy csak nehezen határozhatók meg. Gondoljunk csak a magyar történetek Óperenciás-tengerére, az Üveghegyeken vagy a Hetedhét országon túli világára.

Többen próbálkoztak már e területek azonosításával. Grandpierre Attila szerint e fogalmak időpóznákat, melyek világkorszakokat mutató komponensek. Az Óperenciás-tenger nem teret, hanem időszakot jelöl, amikor a tengerek nagy kiterjedése volt jellemző, így ez a mindenhol jelenlevő víz világkorszaka, tehát az Özönvíz ideje. Hogy szerinte mik az Üveghegyek? Nem másra utalnak, mint a majdnem mindenütt jelen lévő üvegszerű hegyek világára, a földi jégkorszak idejére.⁴

Másik feltételezés szerint az Óperenciás-tenger azt a vidéket jelöli, ami az Enns folyón túl terült el. A Kárpát-medencébe éppen csak betelepült magyarság földjének nyugati határát a 10. században e folyó jelölte ki, így kalandozó eleink az „ober Enns”-ről, vagyis az Ennsen, az Óperenciás-tengeren túlról hozták zsákmányukat és regényes történeteiket. Az Üveghegyek pedig az örök hóval borított, a napsütésben üvegesen ragyogó Alpok lehettek.⁵

Nem tisztem ítéletet mondani e feltételezésekről, teóriákról. Ezen fogalmak eredetét hiába is kutatjuk, valószínűleg azért ilyen misztikusak és lenyomozhatatlanok e helyszínek, mert csak az emberek képzeletvilágában léteztek. A középkori ember ismert, lakott világa egy szűk körön belül realizálódott. Mivel lakóhelyéről nem vagy csak igen ritkán mozdult ki, a híreket, adomákat egy-egy messziről jött vándortól, esetleg kalmártól tudta meg. Így azok a területek, amikről a mesék szóltak, az ismert világon kívül, a látóhatáron túl játszódtak, mert ott akármi megtörténhetett, és aki esetleg nem hitte, annak elméletileg lehetősége nyílt rá, hogy utánajárjon.

A népmesék világában kelet felé haladva a tér egyre konkrétábbá, megfoghatóbbá válik. Nem is kell messzire mennünk az országhatártól, hogy valóságos színtereket találjunk egy népcsoportnál. A székely népmesékben már létező földrajzi helyekkel találkozhatunk (Zetelakán túl, nem messze egy magas szikla tetején állott hajdanában Zeta vára, vagy Homoród völgyében fekszik Keményfalva, egy kicsi székely falu...). A székelység sajátos mentalitásából eredeztetik, hogy mindkét eddig tárgyalt típus fellelhető e nép mesevilágában. Benedek Elek

⁴ Grandpierre Attila, „A népmese igazságáról,” <http://grandpierre.hu/200310/nepmese.htm/> (letöltve az internetről 2008. május. 2.)

⁵ Csorba Csaba, *Árpád jöve magyar néppel* (Budapest: Magyar Könyvklub – Helikon Kiadó, 1996), 94.

szerint van olyan székely ember, aki nem szívesen lép ki még a saját portájáról sem, de van olyan is, aki lóra pattan és elmegy egészen Franciaországig, vagy akár Amerikáig utazik. Akinek szélesebb ismeretanyaga gyűlik össze egy másik világról, az az ember már konkrét helyszínekről is kitalálhat történeteket.⁶

Ha képzeletbeli utazásunkat a mesés keleten, az Ezeregyéjszaka különös, távoli, elbűvölő világában folytatjuk, találkozhatunk a magyar irodalomból is ismert Tengerjáró Szindbáddal, aki portékáit a bagdadi bazárból tengeren szállítja Basrahba vagy a kínai császár udvarába, és bármikor új kalandokra készen vág neki az óceán hullámainak. A kezdetben szegény sorban tengődő Ali baba Perzsia egyik városában élt, ott találkozott majdani társaival, a híres-hírhedt negyven rablóval. Azonban bármelyik hős kalandjait követjük nyomon, újabb és újabb városokba, országokba jutunk: Arábia, Egyiptom, Kasmír, Bagdad gyakori színterei e történeteknek. Elindultunk valahonnan, átjutottunk az Üveghegyeken és az Óperenciás-tengeren is, majd egy olyan világba cseppenünk, ahol a világ a csodák, a hegláncok felett elsuhanó repülő szőnyegek, a szárnyaló ébenfalovak, és a csodatévő dzsinnek ellenére már sokkal valóságosabb, hiszen úgy érezhetjük, tényleg vagyunk valahol, valóban megérkeztünk valahová, egy konkrét helyre, akár Bagdadba, akár Arábiába.

A népmesékben a természetben előforduló tereptárgyak gyakorta a hősök szolgálatában állnak, őket segítik, az ellenfél előrejutását azonban nehezítik, esetenként meg is akadályozzák azt. Gondoljunk csak egy magyar mesére: az Arany-szóló pintyőkére, amikor a menekülő királyfi által eldobott keféből akkora erdő kerekedett, amin az őt üldözők alig tudtak átjutni, majd az elhajított tojásból hatalmas hegy emelkedett, végül pedig egy törölközőből hatalmas tenger lett, ami végképp megakadályozta ellenfelei előrejutását.

Nemcsak magyar példát hozhatunk fel. Szindbád első útja alkalmával egy olyan szigeten kötött ki, amely igazából nem is sziget, hanem egy hatalmas hal volt, ami a partra lépést követően a mélybe bukkott, e tragédiát pedig egyedül csak a híres hajós élte túl. A jó szerencse tengeri hullámok alakjában segítette őt, hiszen egy olyan szigetre sodorta, amely az Édenkerthez volt hasonló, itt új életre kapott, hajót ácsolt, emberekkel találkozott, és visszajutott Bagdadba.

A tenger haragját hívta ki egy halászhajó legénysége egyik éjszakai népmesében, amikor kioldották a harmadik csomót, amitől óva intették őket. Egy szempillantás alatt ítéletidő kerekedett, a hullámok csapkodtak, a ladik egy álló nap hánykolódott a dühöngő tengeren, míg végül a vihar egy sziget sziklás partjára sodorta őket.

A természeti jelenségeket, amelyeknek tudományos magyarázatát még nem ismerték, a különböző népcsoportok történeteikkel, kitalációikkal értelmezték. Így próbáltak indokot találni a rendkívülinek tűnő, általában terület-specifikus folyamatokra. Mindezek a feltételezések átöröklődtek, megőrződtek a népmesékben.

⁶ Benedek Elek, *Magyar mese és mondavilág I-III.* (Budapest: Móra Könyvkiadó, 1989)

sékben, hiszen egymásnak mondták el, adták át, egymást nyugtatták ezekkel az elméletekkel. Hogy miért sós a tenger vize, hogy miért váltakoznak az évszakok, hogy hogyan keletkezett az északi fény – tájegységenként visszatérő kérdések, dilemmák.

Sok helyütt (észteknél, oroszoknál, japánoknál) elterjedt a sómalom, csodamalom története, amely tengerek sótartalmára próbál magyarázatot adni. Ebben a történetben szerepel egy kapzsi idősebb testvér, aki apjuk halála után mindent megörökölt, a kisebbik fiú pedig csak egy kis malmot kapott. Ez a szerkezet azonban mindenféle földi jóval látta el a kisebbiket, az idősebb megirigyelte és ellopta tőle a csodaszerszámot, sót kért tőle, de azóta is ömlik, mert nem tudta leállítani.

Az évszakok egymásutánisága és az ember életszakaszai között von párhuzamot a mese. A tavasz, nyár, ősz, tél animisztikus, a Telet, aki leheletével megfagyasztja a tájat, egy megcsontosodott öregember személyesíti meg, de egy fiatal, lendületes egyén, a Tavasz, legyőzi őt, majd minden virágba borul, a folyók felengednek, a madarak dalolni, az emberek dolgozni kezdenek.

A mai kor emberének is varázslatos, tüneményes jelenség, turisztikai látványosság az északi fény, nem csoda hát, ha a múltban ezt természetfelettinnek hitték. Egy finn mesében úgy értelmezték, hogy gazdag urak színarany szánjaikkal évente versenyt rendeztek a felhők felett, és ez okozta a fellegek mögül átszűrődő szokatlan fényességet, fényjelenséget.

A népmesékben, hiedelmekben előforduló természeti jelenségekről alkotott vélemények azért terület-specifikusak, mert azokon a tájegységeken jelennek meg, ahol ezek a dolgok előfordultak, foglalkoztatták a népeiséget. Egy mongol mese nem keres választ a sós tengervízre, sem az északi fényre, a trópusi területeken pedig nem kutatják az évszakok váltakozásának miértjét.

Társadalmi, gazdasági tér területi sajátosságai

Hazánkban a pásztorélet egészen a 20. század közepéig töltött be fontos szerepet a lakosság foglalkoztatásában. Nem véletlen tehát az igazmondó juhász vagy a kiskondás jelenléte, küzdelme a magyar mesevilágban. A magyar föld egyik legfőbb turisztikai attrakciója a Puszta, pásztoraival, gulyásaival és csikósaival. A szerencsét próbáló fiú tarisznyájába édesanyja hamuban sült pogácsát pakol, ez a motívum átöröklődött mai világunkra is. Mindannyiunk emlékezetében él az a nap, amikor vállunkon kis tarisznyával, benne pogácsával elballagtunk az iskolából, messzi útra indultunk, egy új világba, életbe, mintegy szerencsét próbálni.

Az északi mesevilág (finn, észt, lapp, orosz) hősei naphosszat halászzattal, hálókötögetéssel, kereskedelemmel, favágással foglalatostkodtak. Számukra a tenger az életet jelentette, munkát, ételmet adott, a mindennapi élet része volt. E népcsoportot általában hűvös északiaknak titulálják, legendáikban, történeteikben azonban rengeteg finomság, a tenger határtalan tisztelete olvasható ki.

Az Ezeregyéjszaka meséi az európai ember köznapjaitól teljesen elütő világgal a képzeletet is benépesítik, keleti uralkodók, kalifáik, kalmáraik, bölcseik és rabszolgáik, életformájuk, hit- és szokásrendjük változataival. Ezekben a leggyakoribb mesealakok Harun al Rasid, az igazságos és bölcs kalifa, aki Mátyás királyunkhoz hasonlóan álruhában kószált országában, valamint a korábban már emlegetett Szindbád, a gazdag bagdadi hajós és kereskedő, Aladdin, aki egy szegény szabómester fia volt. Csodás világ, de szereplőinek karakterét természetesen nem a véletlen szülte. A minden hájjal megkent kereskedő, a ravasz tolvaj a mindennapi élethez tartoztak. Portékáival a kalmár akár tengeren, akár a szárazföldön közlekedett számtalan veszélynek volt kitéve. Az időjárás viszontagságain túl rablókkal, nyereszkeskedőkkel kellett szembenéznie, mire árui egy adott piacra, bazarba kerültek. A mesés kelet gazdag uralkodói azonban nemcsak saját területükről nyerték ki a kincseiket. A selyemutat és a tengeri hajózást kihasználva eljutottak egészen Kínáig, Indiáig, ahonnan káprázatos selymeket, brokátokat, kelméket, drágaköveket szállítottak a Közel-Keletre. A rabszolgaság nem idegen elem ezekben az elbeszélésekben, a folyam menti kultúrák alapvető társadalmi rétege volt e csoport, az Ezeregyéjszaka történetei pedig e földön születtek.

A mesék kincsestárában gyakorta találkozunk gonoszabbnál gonoszabb mostohákkal. Ez a motívum nem véletlen, hiszen a 20. századig a nők vezető halálozási oka a gyermekszülés, a gyermekágyi láz volt, ebből következően nem volt ritka egy férfi életében a két, három feleség. Az új asszony természetesen akármilyen kedves is lehetett, mégsem tölthette be az édesanya szerepét. Többen vélekednek úgy, hogy az ősi matriarhátus őrződött meg, élt tovább a rosszindulatú mostohák, és az erdőben jó tanácsokat osztogató öreg anyókák alakjában.⁷

Az embercsoportok, foglalkozások, lakhelyek után kutakodva másfajta típusokat találhatunk Európában és Ázsiában. Gazdag királyok, királykisasszonyok és királyfiak, nincstelen, szűkölködő pásztorfiúk köszönnek vissza az óvilági és a magyar nép történeteiből is. Keleten kalifákkal, kalmárokkal, tolvajokkal találkozhatunk. A magyar népmese kalandjainak színtere a paraszti világ, a falu, a tanyasi udvar, a királyi vár és környéke. Az uralkodói rezidencia azonban sokkal inkább egy tehetősebb gazda portáját idézi, semmint egy nagy hatalmú, roppant gazdagságú fenségét. Ez azzal magyarázható, hogy a feudalizmus idején a város Európában is, de különösképpen Magyarországon idegen elemként ékelődött be a nagybirtokok világába, nagybirtokosok rendjébe.

A társadalmi gazdasági tér az időben

Az emberi kultúrát, a mesét a múlt eseményei, a történelem hívta életre, majd formálta saját képére. Az egyes korok, mint földtani rétegek őrződtek meg ben-

⁷ Boldizsár Ildikó, *Varázslás és fogycikúra* (Budapest: Corvina Kiadó, 1997), 219.

ne, hogy megmutassák az emberiség fejlődését, küzdelmeit, győzelmeit egészen napjainkig.

A mese ősanja a természet maga, mely különböző alakokat öltve ismertette törvényeit az emberrel, ennek ellenére gyökereit nem kell feltétlenül a mítoszok és a mágia korszakában keresni. A középkor számos új elemmel járult hozzá a mesevilág színesítéséhez, gazdagításához. Kastélyok, várak, királyi családok, kóbor lovagok, sárkányok által elragadott raboskodó királykisasszonyok léptek be a történetekbe.

Az újkor hajnalán a megváltozott táj és társadalom teljesen más tartalmi jegyekkel segítette elő a mesekincs bővítését, új helyszínekkel, szereplőkkel találkozhatunk. Az üveghegyek, az Óperenciás-tenger világán túl betekintést nyerhetünk a városok, piacok, műhelyek hétköznapijaiba, találkozhatunk kereskedőkkel, vándordiákokkal, inasokkal.

A romantika irodalma kedvelte a szélsőséges elemek, emberi tulajdonságok hangsúlyozását. A jó és a rossz, a gazdag és a szegény, az árva és a mostoha küzdelmével nemcsak a klasszikus regényekben, a népmesékben is találkozhatunk.

Bármely náció meséit olvassuk, előbb utóbb beleütközünk a legkisebbik – általában harmadik – fiúgyerek alakjába, királyfi vagy szegény sorból származó legény képében. Ő mindig ügyesebb, jobbszívű, irigy, kapzsi, rosszindulatú testvéreinél. Ez a népmesék igazságszolgáltatása lehet a korabeli öröklésrend méltánytalansága miatt, hiszen minden a legidősebbnek jutott.⁸

A vallási vonatkozások

A vallás önmagában is egyfajta közösségformáló erő, így nem véletlen, hogy a vallási kultúra, egy adott népcsoport, civilizáció vallásos hovatartozása nyomon követhető a mesés történetekben.

Az ősmagyarok nem voltak egyistenhívők, archaikus magyar vallásról mégsem beszélhetünk, inkább hiedelmekről, színes hitvilágról. Hitük szerint egymás felett párhuzamos világok voltak, ezeket a világfa vagy életfa kapcsolta össze, melynek minden ága egy-egy erdőt képezett, és ágai között járt a Nap illetve a Hold. E fa megmászására, sőt magtálalására csak a táltos volt képes, aki varázseréjével elérhetett a legfelső világra, és kapcsolatba kerülhetett a szellemvilággal, istenekkel. Az ősmagyarok sámánhite szerint a táltos különleges személy volt. Ezt születése is alátámasztotta: fogakkal, esetleg tizenegy újjal jött a világra. Élete folyamán egyszer teljes révületbe esett, melyből felébredve már csodálatos tulajdonságokkal, varázserővel bírt: a szellemek segítségével betegeket gyógyított, és a jövőbe látott. Gyakran megjelenítették állatalakban is: népmeséink táltos papiripája őt személyesíti meg. A népi történetekben nincs az a rogyadozó gebe, ami

⁸ Jávor Kata et al., *Kis magyar néprajz a rádióban* (Budapest: RTV-Minerva, 1978), 481.

ha parazsat evett, ne vált volna páratlanul gyönyörű „csodalóvá”, amely gazdája kedvéért akár repülni is képes volt. Az égig érő fa motívuma természetesen az életfával hozható kapcsolatba.⁹

A hetes szám a Bibliában előforduló leggyakoribb szimbolikus szám. Isten hat nap alatt teremtette a világot, majd a hetedikén megpihent. A „hét” a magyar történelemben is fontos szereplő, hiszen a honfoglaló magyarok ennyi törzsszel és törzsfővel telepedtek meg a Kárpát-medencében. A hazánk meséiben a hősnek hetedhét országon kell túljutnia, le kell győznie a hétfejű sárkányt, fel kell jutnia a hétágú fa tetejére.¹⁰

A keresztény hit egyértelmű kinyilatkoztatásához köthetők azok a – főként székegy – mesék, melyek így kezdődnek: Krisztus urunk földön járt..., Krisztus urunk Szent Péterrel földre érkezett... Az ördög mesék „luciferei” a tüzes pokolban éltek vagy onnan érkeztek. Érdekes, hogy a múltban élők már megsejtették, hogy lábuk alatt valahol nagyon mélyen izzó anyagok vannak. Saját bőrén ezt legfeljebb egy izlandi, esetleg egy tűzhányó környezetében élő embercsoport tapasztalhatta meg.

A magyar olvasó ismeretlen, titokzatos világba cseppen, ha egy buddhista szellemiségből fakadó történetet olvas. Különbözik ezek a mesék mind kicsit felnöttebbek, mint a mieink, szépen, finoman visszafogottak, mégis kedvesek. A mesék, amelyekben könnyedén változhatnak át az állatok emberré, az emberek állattá, nem olyan hihetetlenek, hiszen a buddhista vallás tanítása szerint halálunk után bármilyen alakban újjászülehetünk.

Ne feledkezzünk meg az arab mesevilág repülő szőnyegéről sem! Valószínűleg tünhet a párhuzam e meseelem és az iszlám imaszőnyeg között. De gondoljunk csak arra, hogy a szőnyegen térdelve utaztak, és az arabok, illetve muszlimok milyen testhelyzetben imádkoznak.

Infrastrukturális tér

Merész kísérlet infrastrukturális teret keresni a mesevilágban, azonban figyelmesen olvasva az egyes történeteket fellelhetünk szárazföldi, vízi, sőt légi közlekedésre utaló jeleket is.

A hős egy-, két-, esetleg többnapos járóföldre fekvő területeket keresett fel, általában gyalogszerrel, de lóháton is tehette ezt. Valószínű, hogy a „járó föld” a kilométereket, mérföldeket helyettesítette, felfoghatjuk akár korabeli hosszúságúknak is.

A fentiekben már emlegettük Tengerjáró Szindbádot, és az északi hajós, halász népeket, akik hajóikkal, bárkáikkal a tengereket hódították meg.

Elképesztő ötletnek tünhet az olvasó számára a levegő szférájában közlekedési eszközöket keresgélni, de nem hiába tesszük ezt. A történetekben találkozhatunk

⁹ Diószegi Vilmos, *Sámánok nyomában Szibéria földjén* (Budapest: Magvető Kiadó, 1960), 229.

¹⁰ Dömötör Tekla, *A magyar nép hiedelmvilága* (Budapest: Corvina Kiadó, 1972), 259.

a táltos paripával, aki bárhová elrepítette gazdáját, vagy a keleti világ felett szárnyaló ébenfalovakkal, repülő szőnyegekkel.

Életünk során többször találkozunk a földrajzzal, mint azt valójában gondolnánk. Mire az iskolában, mint tantárgy tanuljuk, már vannak képeink e tudományról. Mesékben, irodalmi alkotásokban, ismertterjesztő filmekben gyakran szembesülhetünk a geográfiával. Annak ellenére, hogy ezek egyike sem kapcsolódik a földrajzhoz, megjelenítik előttünk a teret. Azt is megállapíthatjuk, hogy a mesék világa, az irodalom és a média egyaránt hasznos segítői a geográfiának, akár a tantárgyra, akár a tudományra gondolunk, hiszen központi szerepet játszanak az emberek világról alkotott képének kialakításában. Az így kialakuló természettudományi és technológiai kulcskompetencia a life-long learning során minden további természettudományi tanulás alapjává válhat.¹¹

KRISZTINA MATESZ

FORMING A GEOGRAPHICAL SPATIAL APPROACH – GEOGRAPHY TAUGHT THROUGH TALES

Folk tales are born in certain geographical environments so they have the characteristics of people, the features of landscapes and economical circumstances. Every tale originates from the special mentality, intellectuality and culture of a nation therefore the nation's economic and social systems, geographical location and cultural development are reflected in the patterns of folk tales. Geography taught through tales can be a novel science in the complex system of geographical sciences, within as a principally human geographical element can enrich the treasury of cultural geography. It can be the link between geography and human sciences. Teaching geography through tales provides further opportunities with the worldview-forming function of tales so in the competence-based education at the more receptive stages of childhood – at nursery and early school ages -with the help of stories we can bring geography closer to them. In our lives we meet geography more than we would really think so. By the time we start to learn it as a subject at school we have already had imagines of this science. In tales, literary masterpieces, documentary films we often encounter geography. Although none of them are in connection with geography they can visualize space for us. We can also state that the world of tales, literature and media are equally useful supporters of geography- we think of either a subject or a science - because they play an important role in shaping people's imagines of the world. The natural scientific and technological key competence developed in this way can become a base for all further natural scientific studies in the lifelong learning.

---

¹¹ Michael Crang, *Cultural Geography* (London: Routledge, 1998), 194.